

Woorde wat verwar word

In Afrikaans, soos seker in die meeste van ons taalfamilielede, is daar “pare” woorde wat heel dikwels met mekaar verwar word. Soms lyk of klink die woorde na mekaar, maar soms glad nie, en dan – so wil dit voorkom – is die enigste rede vir die verwarring dat hulle op soortgelyke manier in sinne gebruik word. Partykeer is dit egter net ’n enkele woord wat verkeerd verstaan en gebruik word. Hier onder bespreek ek enkele baie kortliks.

1. **uitbrei x uitwei**: Die fout by hierdie twee kom ek die meeste teë in die sin dat *uitbrei* gebruik word waar *uitwei* na regte hoort. Kort gestel, beteken *uitbrei* ‘groter (laat) word, in oppervlakte (laat) toeneem, verbreed, ens.’ ’n Mens kan dus sê dat die woongebied of stad baie *uitgebrei* is of *uitgebrei* het, maar dit kan ook op bedrywighede, soos sakebedrywighede of ’n sakeonderneming toegepas word. Jy kan dus jou sakebedrywighede na ’n ander provinsie of landwyd *uitbrei*.

Daarenteen beteken *uitwei*, baie kort gestel, ‘om meer te sê, om meer besonderhede te verstrek oor iets’. ’n Joernalis kan iemand dus vra of dié oor die betrokke onderwerp sal of kan *uitwei*, of ’n regsvertegenwoordiger kan sê dat hy/sy nie oor die aanklagte teen sy/haar kliënt wil *uitwei* nie. In hierdie soort konteks word *uitbrei* baie dikwels ten onregte gebruik; trouens, dit gebeur so dikwels dat ek amper wonder of *uitwei* hoegenaamd nog gebruik word.

2. **ontwikkeling x verwikkeling**: Ek kry soms die indruk dat daar mense is wat dink dat *verwikkeling* ’n beter of “meer Afrikaanse” woord as *ontwikkeling* is, terwyl hulle in werklikheid glad nie dieselfde is nie.

’n Wikkeling kan die klomp windinge van byvoorbeeld koperdraad of magnetiese band om ’n spoel wees, of selfs een enkele winding. Die woordeboekdefinisie van *wikkel* is dus onder meer ‘toedraai, omwind’, byvoorbeeld om ’n baba in ’n kombersie toe te wikkel. Die *Woordenboek der Nederlandsche Taal (WNT)* definieer *wikkelen* in as “met (een) draaiende beweging(en) omgeven met een omhulsel; (zich) hullen in”. Laasgenoemde maak dit dus duidelik dat as ’n mens byvoorbeeld ’n standbeeld *onthul*, jy dit oopmaak deur die (om)hulsel weg te neem.

Net so is *ontwikkeling* dus die wegneem van wikkeling. Die *WNT* omskryf dit baie goed (ek vertaal die aanhaling vry): Iets wat ineengerol is, los- of uiteendraai; ook in figuurlike toepassing; van denkbeelde, gevoelens, ontwerpe: nader uiteensit; van sade en andere plantdele: laat ontspruit. Baie dikwels in figuurlike toepassing.

Die voorvoegsel *ont-* behels dus onder meer om dele wat tot dusver gebonde was, van mekaar los te maak.

Verwikkeling is amper die teenoorgestelde, want verwikkelinge is komplikasies, probleme, verwarring. As ’n mens dus verdere *verwikkelinge* dophou, dan kyk jy hoe sake versleg. Sake of gebeure word al hoe meer verwarrend of kompliserend “toegedraai”, verhul, die wikkeling word meer, digter, ernstiger, word al hoe ingewikkelder.

Die verskil tussen *ontwikkel* en *verwikkel* is vergelykbaar met dié tussen *onthul* en *verhul*: die een maak oop, die ander maak toe.

3. **trouens** x **intendeel**: Hoekom dié twee verwar word, weet ek nie, behalwe miskien die feit dat hulle op soortgelyke plekke in 'n sin of gesprek gebruik word.

Trouens is 'n bevestigende woord, een wat gebruik word om 'n uitspraak te versterk: “Dit was 'n baie koue winter; *trouens*, dis die koudste wat ek nog in dié dorp beleef het” of “Die ondersoek na die voorval is belangrik; *trouens*, as dit agterweë bly, word die hele stelsel bedreig.”

Daarenteen word **intendeel** gebruik om dit wat pas gesê is, volstrek te ontken of af te wys: “Is dit baie duur?” “*Intendeel*; dis spotgoedkoop!” of “Die dra van maskers is nie afgeskaf nie; optrede teen mense wat dit nie doen nie, word *intendeel* verskerp.”

Die algemeenste fout wat ek hieroor hoor, is dat *intendeel* gebruik word waar dit *trouens* moet wees.

4. **ontaard**: Wat gesindhede en handeling betref, beteken *ontaard* onder meer dat iets oorgaan in iets slegs, dat dit minder goed, minder deugdelik word. Die *WAT* vat dit presies saam as hy sê dat iets “ontwikkel in 'n ongewenste rigting”. Die *WNT* sê onder meer “gevolgd naar *lat. degenerare*”, wat die verband met die Engelse woord *degenerate* (veral as werkwoord) glashelder maak.

Dié *ontaard* hoor ek dikwels in 'n neutrale of positiewe sin – neutraal wanneer dit bloot die oorgang van iets in iets anders sonder dat enige waardeoordeel daarby betrokke is, byvoorbeeld: “Die sanger se gebruik van die nuwe rekenaarprogram het **ontaard* in nie net samewerking met die maatskappy nie, maar ook tot 'n kontrak daarmee.”

Soms word *ontaard* selfs gebruik wanneer dit iets positiefs behels. In 'n droogtegeteisterde plattelandse dorp is besluit om boorgate te sink, en toe berig die plaaslike koerantjie “Inwoner **ontaard* in waterwyser”, wat hopelik nie as afkeurenswaardig beskou is nie, maar as 'n vermoë wat die dorp sou bevoordeel.

Korrek is byvoorbeeld: “Wat begin het as 'n gewone betoging, het *ontaard* in wilde onluste en ongebreidelde plundery” of “Wat 'n wynproe vir die studente moes wees, het in 'n dronknes *ontaard*.”

JD (Tom) McLACHLAN

E-pos: tommcl@whalemail.co.za